

SZILÁGYI TIVADAR¹ – BOLDIZSÁR GÁBOR² – KALÓ JÓZSEF³Vidékbiztonság átfogó megközelítésben⁴avagy komplex gondolkodás a biztonságos vidékről,
elemeiről és rendszeréről

Rural Security in a Comprehensive Approach

or Complex Thinking about the Safe Countryside, it's Elements and
System**Absztrakt**

A vidékbiztonságról, mint a nemzeti biztonság fontos feltételéről viszonylag keveset beszélünk Magyarországon. Pedig a vidékbiztonság egyre fontosabb nemzeti biztonsági kérdéssé lép elő. A vidék biztonsága kulcskérdés az állam stabilitása, biztonsága, fejlődése szempontjából. A jó állam nemcsak az élet feltételeit kell, hogy szavatolja, de az életminőség javítása érdekében is kell tessen erőfeszítéseket, növelje a vidék versenyképességét, tegye élhetőbbé a vidéket, tegye vonzóvá a mezőgazdasági termelést a gazdasági tevékenységi formák valamennyi szintjén.

Kulcsszavak: vidékbiztonság, nemzeti biztonság, jó állam, versenyképesség

Abstract

We are talking about the rural security such as an important condition for national security in Hungary. Yet, rural security is becoming an increasingly important

¹ Szent István Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar, egyetemi tanár, tudományos dékánhelyettes, E-mail: szilagyi.tivadar@gtk.szie.hu ORCID: 0000-0001-6307-1699

² Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, egyetemi docens, E-mail: boldizsar.gabor@uni-nke.hu ORCID: 0000-0001-7641-833X

³ Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, egyetemi docens, E-mail: kalo.jozsef@uni-nke.hu ORCID: 0000-0002-5022-5334

⁴ A tanulmány a KÖFOP -2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosító számú, „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” című kiemelt projekt keretében megvalósuló „Vidékbiztonság, a biztonsági környezet hatása a vidék versenyképességére” (2016/240/SZIE-GTK) Ludovika Kutatóműhely pályázati anyagát felhasználva készült.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 1. szám

national security issue. The rural security is a key issue for the stability, security and development of the state. A good governance must guarantee not only the conditions of life, but also make efforts to improve the quality of life, increase the competitiveness of the countryside, make the country more livable, attract agricultural production at all levels of economic activity.

Keywords: *rural security, national security, gooda governance, competitiveness*

Korunk új típusú, változó kihívásainak és fenyegetéseinek hatására, a megváltozott – egyre bonyolultabbá, komplexebbé váló – biztonsági környezetben⁵ az állam új típusú válszokra kényszerül, szerepe átalakul. Ugyanakkor változik az egyén és a közösségek feladata, akárcsak felelősségi köre és cselekvési mozgáster, s mindezek földrajzi viszonyrendszerben is érzékelhetők: a vidék biztonsága és élhető életterének biztosítása vonatkozásában is. Az egyén és a kisközösségek felelőssége, az öngondoskodásban játszott egyre fokozódó szerepük nem csökkenti az állam felelősségét a biztonság megteremtésében és fenntartásában, hanem egymásra hatva, egymást kiegészítve alkotnak egységet. Ezen együttműködés kialakításához és erősítéséhez szükség van a közösségek tudásának bővítésére, az öngondoskodás kereteinek és a szereplők egymásra ható kölcsönös viszonyának meghatározására, a vidékbiztonsági tudatosság kialakítására és fejlesztésére. Az új típusú kihívások és fenyegetések hatására egyre meghatározóbb nemzeti biztonsági kérdéssé válik a vidékbiztonság. A vidékbiztonságról, mint a nemzeti biztonság fontos feltételéről viszonylag keveset beszélünk Magyarországon. Általában, ha a nemzeti biztonság kerül szóba, a többség a Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiája című dokumentumban⁶ meghatározott komplex biztonsági kérdésekre gondol. A vidékbiztonság egyre fontosabb nemzeti biztonsági kérdéssé lép elő.

A Nemzeti Közszolgálati Egyetem (NKE) és a Szent István Egyetem (SZIE) oktatóiból alakult közös Kutatóműhely elsődleges kutatási célja a vidékbiztonság komplexitásának feltárása és bizonyítása, rendszerszemléletű leírása és a speciális (vidék)biztonsági tudatosság megteremtése. A kutatás során prioritást élvez a fizikai és a gazdasági biztonság, a versenyképesség, az öngondoskodás és a Jó Állam kapcsolatrendszere.

A kutatást három fő területre osztjuk:

- A vidékbiztonság fogalmát, annak összetettségét kilenc biztonsági dimenzióban (politikai-kormányzati, fizikai, gazdasági, szociális-társadalmi, környezeti-környezetvédelmi, étel-miszer-élelmezés, infrastruktúra, fenntarthatóság és megújulás, valamint vidékbiztonsági öngondoskodás) értelmezzük, melynek alapja a Nemzeti Biztonsági Stratégia⁷ (NBS) bővített dimenziói, alapul véve a

⁵ Az elmúlt két-három évtized viszonylagos regionális biztonsági időszaka után a migrációs válság, az Ukrajnát ért hibrid támadás és az Európában is egyre nagyobb mértéket öltő terrorizmus komoly kihívást jelentenek régióink és hazánk számára is.

⁶ A Kormány 1035/2012. (II. 21.) Korm. határozata Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról.

⁷ 1656/2012. (XII. 20.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiájáról.

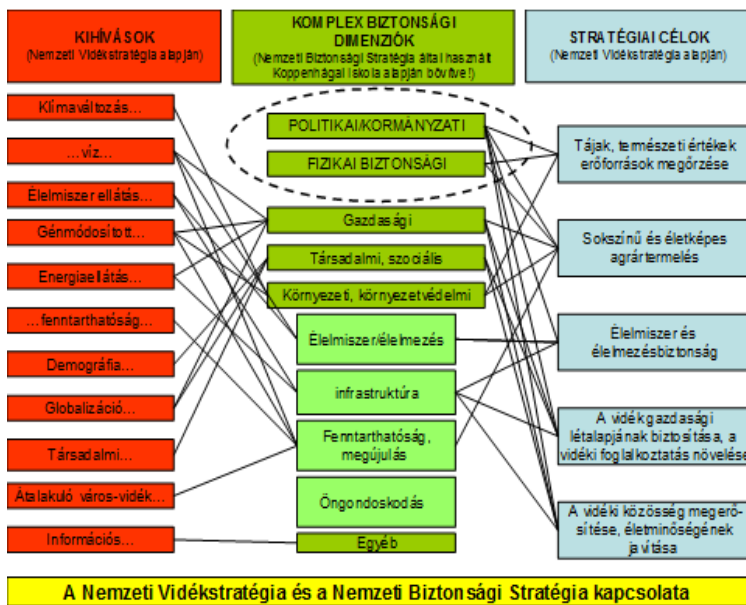
HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 1. szám

Nemzeti Vidékstratégia⁸ (NVS) által megfogalmazott kihívásokat és stratégiai célokat.⁹

- Az összetevők egymásra hatásának, törvényszerűségeinek rendszerszemléletű meghatározása.
- A vidékbiztonsági tudatosság, melynek része az öngondoskodás kialakításához szükséges tudástár, oktatási módszerek kidolgozása.

A NKE-SZIE közös kutatásának eredménye, hogy kialakul a vidékbiztonsággal összefüggő komplex gondolkodásmód és kutatási keret.

1. számú ábra: A Nemzeti Vidékstratégia és a Nemzeti Biztonsági Stratégiakapcsolata
(készítette: Dr. Boldizsár Gábor)

⁸ Nemzeti Vidékstratégia: http://www.terport.hu/webfm_send/2767 (2017. 10. 07.)

⁹ A NVS által meghatározott kihívások a következők: klímaváltozás, éghajlati szélsőségek erősödése; ivóvíz, vízkészletek kulcsfontossága; élelmiszerellátás és az élelmiszerlánc biztonsága; génmódosított növények veszélye; az energiaellátás biztonsága, energetikai rendszerproblémák; környezeti fenntarthatóság, biológiai sokféleség, tájfenntartó mezőgazdaság; demográfiai válság, népessédsi trendek; globalizáció és lokalizáció; társadalmi és térbeli egyenlőtlenségek; átalakuló város-vidék kapcsolatrendszer; információs kor, tudásalapú társadalom.

A NVS által meghatározott stratégiai célok: tájak, természeti értékek erőforrások megőrzése; sokszínű és életképes agrártermelés; élelmiszer és élelmiszerbiztonság; a vidék gazdasági létalapjának biztosítása, a vidéki foglalkoztatás növelése; a vidéki közösség megerősítése, a vidéki közösség életminőségének javítása.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 1. szám

Az alapvetően államcentrikus megközelítéssel kutatásunk hozzájárul a biztonság-kultúra bővítéséhez, az állam és polgárai biztonság-szemléletének emeléséhez, a vidék versenyképességének növeléséhez. Rendszerbe foglalja, leírja a vidék biztonságának összetevőit, definiálja az állam és a vidékbiztonság kapcsolatrendszerét, jellemzőit, környezetét és interakcióit, különös tekintettel a fizikai és a gazdasági biztonság kapcsolatára, melynek eredménye a biztonságos, élhető és versenyképes vidéki életter. A kutatás alapoz a már meglévő kutatási eredményekre, a közel- és a régmúlt kapcsolódó hazai és nemzetközi történéseinek feldolgozására. Nemzetközi kitekintésben elsősorban Afrika szarva¹⁰ konfliktusainak tapasztalatait vizsgáljuk, egy etióp kutatótársunk segítségével. A térség és a Kárpát-medence összehasonlításának alapja a klímaváltozás, a csökkenő életter és életlehetőségek, a gazdasági éltképeség, az etnikai- vallási sokszínűség és a fizikai biztonság kapcsolatrendszere.

A vidékbiztonság komplex rendszerének rendszerszemléletű nagybani feltárása és leírása, az egyes vidékbiztonsági dimenziók pontosítása és további kutatása, valamint az egyes rendszerelemek kapcsolódási területeinek, módjainak és hatásainak feltárása új tudást eredményez az állam teljesítményének méréséhez, a Jó Állam Jelentés és a hozzá kapcsolódó speciális jelentések egyes vizsgálati területein.

A kutatás célja, hogy az állam és az egyén ismerje meg vidéki környezetét és ismerje fel a komplexen értelmezett biztonságot fenyegető veszélyeket és azok hatásait. Az állam és a polgár biztonságfelfogásának szélesítését kívánjuk elérni, a vidék, mint életter, mint élelem- és ivóvízbázis biztonsági jelentőségének feltárásával és tudatosításával. A vidékbiztonsági tudatosság kialakításának része a rendszerszintű leírásból kialakított tudástár, valamint a hozzá kapcsolódó módszertan feltárása is. A megfelelően kialakított, célcsoportspecifikus tudásátadás során kialakul és erősödik a biztonsági tudatosság e speciális területe.

A kutatás tárgyát részleteiben egyrészt a fizikai biztonság összetevői és a rá ható tényezők (lehetőség és veszély) képezik, globális, regionális és helyi szinteken. Ide tartozik a gazdasági biztonság, azon belül is a mezőgazdaság (vidék) biztonságát befolyásoló tényezők, a vidék versenyképességének, „élhetőségének” és fizikai biztonságának összefüggései, melyek a kutatómunka során folyamatosan bővülni fognak. Az új típusú veszélyek új reagálás-formákat (is) igényelnek, így az állam és a polgár hozzájuk való viszonya is újraértelmezésre kerül(het). A veszélyek feltárása után, a kilenc biztonsági dimenzió/pillér mentén elemezve azokat meghatározhatók a Stratégiai Célok eléréséhez szükséges cselekvések. Ugyancsak ide tartozik a kilenc biztonsági dimenzió/pillér egyes elemeinek és egymáshoz való viszonyainak, interakciónak feltárása, értelmezése a segítő és akadályozó, valamint a semleges és követelményt támasztó környezetben. Szükséges a vidékbiztonság-tudatosság kialakításához a meglévő és új ismerethalmazok feltárása, egymásra hatásuk vizsgálata, tudástárba rendezése. Valamint elengedhetetlen a tudástárba rende-

¹⁰ Etiópia, Eritrea, Szudán, Dárfúr, Szomália.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 1. szám

zett ismeretátadás módozatainak kidolgozása, tekintettel a célcsoportok heterogén jellegére és a földrajzi tagoltságra.

Az új típusú kihívások és fenyegetések hatására a fizikai biztonság újra felértékelődik térségünkben. Az államnak elidegeníthetetlen kötelezettségei (kötelesség, jog és monopólium) vannak az állampolgárok fizikai biztonságának, élet és vagyónbiztonságának szavatolása területén. A következő hatások érezhetően hatnak Európára, benne a Kárpát-medencére és Magyarországra: a háborúk és (új típusú) fegyveres konfliktusok. A klímaváltozás (elsivatagosodás, felmelegedés, tengerszint emelkedés, talajvízszint csökkenés), mely átrendezi, alapvetően csökkenti az életteret. Ide tartoznak a demográfiai hatások (túlnépesedés, népességfogyás, előregedő társadalmak stb.), valamint a gazdasági érdekek abszolút előtérbe helyezése (a profitmaximalizálás igénye) az olyan sebezhető kategóriákban, mint a mezőgazdaság, génállomány, ivóvízbázis, fenntartható fejlődés. Hasonló hatást fejt ki a mezőgazdaság „második iparosodása”: a monokultúrák előtérbe kerülése, a génmódosított termékek, a vegyipari függőség mind-mind sérülékenyebbé teszik az élelem és az ivóvíz megújulásra képes előállítását, a képesség védelmét. Ugyancsak ide tartozik az élelmiszerbiztonság és az élelmezésbiztonság, melyeket több tényező is befolyásol. A világ lakossága jelenleg több mint 7 milliárd fő, s megoszlanak a vélemények, hogy a hagyományos termelési módokkal és rendszerekkel ellátható-e a föld lakossága, vagy szükségessé válik a génmódosított termelés, a kémiai-biológiai kutatások legújabb eredményeinek alkalmazása a hatékonyság növelése érdekében. Fontos kérdés az is, hogyan jut el az élelem a felhasználóig, illetve mennyire kiszolgáltatott a mezőgazdasági termelés az orvosi, biológiai, vegyipari kutatásokon alapuló mezőgazdaságot kiszolgáló iparnak. Mennyire tájazonos, külső (vegyi) beavatkozás nélkül is gyarapodó növényi és állati kultúrák mennyiben állnak rendelkezésre. De idesorolandó még a fizikai biztonság (élet és vagyónbiztonsága), és a katasztrófavédelem (a mezőgazdasági folyamatok biztonsága, védelme az emberi vagy természeti katasztrófák ellen) is.

A szűkebb környezet, a Kárpát-medence, a fent említett kihívásokat is figyelembe véve jelentősen felértékelődik a közeljövőben. A Kárpát-medence egy egységes gazdasági, földrajzi teret alkot, amelyben valamennyi erőforrás és kapacitás megtalálható a tartós léthez. Magyarország a kelet-nyugati és észak-déli közlekedési, kereskedelmi utak mentén fekszik. Ugyancsak közeli a keleti és a nyugati kereszténység, valamint az európai-izlám hármass találkozóponjtja, a kultúrák érintkezési felülete. Ezen kívül jó mezőgazdasági értékekkel rendelkezik, folyókkal jól ellátott, jó minőségű termőföld áll rendelkezésre és az éves napsütötte órák száma is kedvező: mindezek következtében térségünk mezőgazdasági szempontból jó, önfenntartó helyzetben van. Azonban a demográfiai viszonyokat tekintve a Kárpát-medence és Magyarország lakosság száma csökken, és előregedik – Európa meghatározó térségeihez hasonlóan.

A Kárpát-medence ideális adottságai biztosítják tehát a csökkenő lélekszámú és előregedő itt élő lakosság ellátását, ugyanakkor célpontnak, élhető életternek is tekinthető az egyre fiatalabb, alapvetően a fejlődő világ csökkenő életterében egyre nagyobb lélekszámúban élő lakosok számára. Örök igazságnak, a népvándorlások egyik okának tekinthetjük,

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 1. szám

hogy ahol megszűnik az élet feltétele, eltűnik a víz vagy a termőképes talaj, onnan elvándorolnak a lakosok és új életteret keresnek.

A kutatás során alapos elemzésnek vetjük alá a meghatározott (kilenc) biztonsági dimenziót, azok elemeit, kapcsolati rendszereit a történelmi korok, a társadalmi-, földrajzi-, klimatikus viszonyok és a kormányzati rendszerek alakulásának függvényében. Ugyancsak figyelemmel kísérjük a kilenc pillér egyes elemeinek – elemcsoportjainak, kapcsolatainak, jelentőségeinek változásait, a két és többoldalú kapcsolatok fejlődését, ok-okozati összefüggéseit. Megvizsgáljuk a kilenc dimenzió kívüli új, más, a vidékbiztonságot hosszabb-rövidebb ideig befolyásoló pilléreket is. Nagy hangsúlyt fektetünk az öngondoskodás pontos értelmezésére, a fogalmi és tartalmi változásaira, külső és belső viszonyainak feltárására a vidékbiztonság komplex rendszerében és azon kívül is.¹¹ Az egyén szempontjából fókuszunk elsősorban a Maslow-féle szükségletpiramis¹² első két szintjének jelentőségére, kapcsolatára és változásaira helyeződik, melyek a fiziológiai¹³ és fizikai¹⁴ biztonságot határozzák meg. A Kutatóműhely által használt egyes fogalmakat más tudományterületek és tudományágak is használ(hat)ják, ezért szükséges a feltárt „hasonló” fogalmak esetleges eltéréseinek, „másságának” tartalmi elemeit és okait is bemutatni. Elemzésünk fontos részét képezi, nagyban segíti a szemléltetést, a megértést és részben a bizonyítást is a történelmi példák, tapasztalatok, tanulságok bemutatása, elsősorban a Kárpát-medence történelmére fókuszálva. Leginkább az elmúlt 500-1000 év történelmi folyamatait kívánjuk jobban megismerni és elemezni, hiszen a vidék és város egyre növekvő eltérése az áru-termelés és pénzgazdálkodás térnyerését követően vált egyértelművé térségünkben (is). A történelmi elemzés közvetett módon hat a biztonság megvalósulásának időbeliségére előremutató módon is: fontos annak feltárása, hogy az egyes kihívások, veszélyek és a rájuk adott válaszok milyen időtávban és főként milyen hatásokkal bírnak. A hatások változó előjelűek lehetnek az időbeliség tekintetében, ezért fontos, hogy a vidék biztonsága ne csak a rövidtávú érdekek mentén valósuljon meg, hanem álljon rendelkezésre egy középtávon is működő, hosszú távú érdek- és értékmeghatározott, a fenntarthatóságot, a stabilitást biztosító stratégia is.

Kutatásunk tervezett eredményei a következők:

- A komplex vidékbiztonság rendszerével összefüggő gondolkodásmód, tudatosság, kultúra és szervezeti keretek megalapozása.
- A vidékbiztonsági tudatosság kialakításához szükséges tudástár, oktatási módszerek kidolgozása.
- A vidékbiztonsági tudástartalom differenciált diszeminációja, felsőoktatási portfólió bővítés, érintett közösségek részére célirányos oktatás-képzés.
- A Kárpát-medencei országokkal tudásmegosztás kialakítása és erősítése.

¹¹ Pl. önvédelem, önfenntartás, önfejlesztés, önérvényesítés, önmegvalósítás stb.

¹² Egymásra épülő módon foglalja rendszerbe az emberi lét különböző szükségleteit: fiziológiai szükséglet, biztonság és védelem, szeretet és összetartozás, önbecsülés, önmegvalósítás.

¹³ Megfelelő mennyiségű és minőségű élelem és ivóvíz.

¹⁴ Az egyén, a kis- és nagyközösség (élet) és vagyon szintjén is.

KAPCSOLAT MÁS TUDOMÁNYTERÜLETEKHEZ

A kutatás során fontosnak tekintjük a különböző történelmi korok konfliktusainak feltárását, a földrajzi tér, a hatalmi-kormányzati-társadalmi és gazdaság viszonyok, a klíma változásának rendszerében. E történelem, társadalom és földrajz centrikus tapasztalatgyűjtés elősegíti a múltban kezdődő, a jelenben és a jelenre is ható, a jövőt formáló trendek fel-és megismerését.

Az alább felsorolt szempontok vizsgálata és részbeni vagy teljes feltárása jelentős segítséget, tudományos-, szakmai- és történelmi megalapozottságot ad a jelen és a jövő komplex vidékbiztonsági rendszerének meghatározásához és fejlesztéséhez.

A vidékbiztonság kilenc pillére:

1. politikai-kormányzati,
2. fizikai,
3. gazdasági,
4. szociális-társadalmi,
5. környezeti-környezetvédelmi,
6. ételmiszer-élelmezés,
7. infrastruktúra,
8. fenntarthatóság és megújulás,
9. vidékbiztonsági öngondoskodás

1. A kilenc pillér elemei, kapcsolatai, rendszere a történelmi korok, a társadalmi-, földrajzi-, klimatikus viszonyok és kormányzati rendszerek alakulásának függvényében.
2. A kilenc pillér egyes elemeinek - elem csoportjainak, kapcsolatainak, jelentőségeinek változásai. A két és többoldalú kapcsolatok fejlődése, változásai, ok-okozati összefüggései.
3. A kilenc pilléren kívüli új, más, a vidékbiztonságot hosszabb-rövidebb ideig befolyásoló pillér.
4. Az öngondoskodás értelmezése, fogalmi és tartalmi változásai, külső és belső viszonyai a vidékbiztonság komplex rendszerében és azon kívül is (önvédelem, önfenntartás, önfejlesztés, önérvényesítés, önmegvalósítás, stb.).
5. A fizikai biztonság és a versenyképesség értelmezése, fogalmi és tartalmi változásai, külső és belső viszonyai a vidékbiztonság komplex rendszerében és azon kívül is.
6. Maslow féle szükséglet-piramis első szintjének jelentősége, kapcsolata, változásai (fiziológiai és fizikai biztonság).
7. A Kutatóműhely által használt fogalmak szinonimái, hasonló fogalmi más tudományterületen, tudományágban. A feltárt „hasonló” fogalmak esetleges eltéréseinek, „másságának” tartalmi elemei és okai.
8. Történelmi példák, tapasztalatok, tanulságok bemutatása, melyek elősegítik a szemléltetést és a megértést.

ÖSSZEGZÉS

A Kutatóműhely nyitott más tudományterületek és ágak művelőinek véleményére, fontosnak tartja a kutatási témához kapcsolódó tudástár megismerését, befogadását. A Kutatóműhely tagjai hiszik, hogy a 21. században az eltérő tudományterületek jótékony, fejlesztő hatással vannak egymásra, a tudomány ilyen típusú integrálása hasznos tudás megteremtését teszik lehetővé az élehető és biztonságos élttér kialakítása, fenntartása és fejlesztése érdekében.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. A Kormány 1035/2012. (II. 21.) Korm. határozata Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról.
2. [1656/2012. (XII. 20.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiájáról.
3. Magyarország Alaptörvénye. Magyar Közlöny, 2013. évi 55. szám.
4. Nemzeti Vidékstratégia: http://www.terport.hu/webfm_send/2767 (2016. 11. 06.)
5. Európa Tanács Vidéki Térségek Európai Chartája, 1996.
6. Bálint János – Nagy Géza: Vidékfejlesztés. Debreceni Egyetem, Debrecen, 2007.
7. Jeney László – Kulcsár Dezső: Tózsza István (szerk.): Gazdaságföldrajzi tanulmányok közgazdászoknak. Gazdaságföldrajz és Jövő kutatás Tanszék, Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest, 2013.
8. Boldizsár Gábor – Szilágyi Tivadar: A biztonságos vidék, mint az állam létfeltétele. *Pro Scientia Ruralis*, 1. (2017/4).
9. Boda József –, Boldizsár Gábor – Kovács László – Orosz Zoltán – Padányi József – Resperger István – Szenes Zoltán: Fókusz és együttműködés: A hadtudomány kutatási feladatai. *Honvédségi Szemle*, 144 (2016/3).